

NARVIK 1940

K R I G S H I S T O R I S K L A N D S K A P

TEKST NARVIK 1940 (oddmund)

Annonse Boka

Dette monumentet på **Skjomnes** er ett av seks minnesmerker reist av den norske hæren til minne om kampene i Narvikområdet 1940. Allierte styrker fra Frankrike, Polen, Storbritannia og Norge påførte her Nazi-Tyskland de første nederlagene i den andre verdenskrigen. For motstandskampen i Europa ble Narvik et symbol på alliert samhold og styrke.

Overfallet

Grytidlig 9. april seilte ti tyske jagere med 2000 soldater fra Gebirgsjägerregiment 139 inn Ofotfjorden og besatte Narvik og Bjerkvik uten å møte motstand. Under innseilingen til Narvik ble de norske panserskipene Eidsvold og Norge senket. Til sammen 282 norske befal og marinegaster mistet livet.

Sjøslag

Britiske sjøstridskrefter senket og uskadeliggjorde de tyske krigsskipene og forsyningsfartøylene i to store sjøslag 10. og 13. april. De 2600 marinegastene som kom uskadd i land, sluttet seg til de tyske landstyrkene som ble ledet av general Eduard Dietl - sjef for 3. Bergdivisjon.

Gjenerobringen av Narvik 28. mai

Norske styrker fra 2. bataljon av Nord-Hålogaland infanteriregiment 15 ble sammen med to bataljoner fra den franske fremmedlegionen satt over fra Øyjord og Seines i landgangsfartøyer og norske skøyter. Etter harde kamper i Taraldsvikfjellet, der de allierte soldatene fikk artilleristøtte fra britisk skips-artilleri og fra norske og franske kanoner på Øyjord, måtte tyskerne trekke seg tilbake og ut av byen. Utpå dagen marsjerte norske soldater fra 2. bataljon av Nord-Hålogaland infanteriregiment 15 - og seinere franske fremmedlegionærer - inn i bygatene.

Krigshandlinger på Ankeneshalvøya

Sørfronten på Ankeneshalvøya var strategisk viktig for å gjenerobre Narvik i en knipetangsmanøver. Den 29. april ble britiske tropper fra South Wales Borderers og en fransk skispeidertropp fra 12 Chasseur Alpin Battalion landsatt ved Skjomnes. Hele den franske bataljonen fulgte etter, og briter og franske alpejegere var i kamp med tyskerne fram til 17. mai, da de ble avløst av den polske Podhale-brigaden. Som ledd i gjenerobringen av Narvik, angrep polakkene og drev tyskerne tilbake fra Ankenesfjellet og Beisfjord. Ingen norske styrker deltok i kampene på sørfronten, der mange allierte og tyske liv gikk tapt. Den polske krigføringen på sørfronten ble ledet av general Zygmunt Bohusz-Szyszko.

Avslutning

På grunn av den kritiske utviklingen på kontinentet ble de allierte styrkene trukket ut av Norge. Franske og polske styrker var de siste som forlot Norge. De ble skipet ut fra Ankenes 8. juni. Kongen, kronprinsen og den norske regjering hadde forlatt Tromsø 7. juni med kurs for England. De norske styrkene som enda kjempet i fjellene, fikk melding om at striden var over, og demobiliseringen av de norske styrkene startet 10. juni. Hitler feiret tilbaketrekningen av de allierte styrkene som en stor seier og tildelte general Eduard Dietl Jernkorsets ridderkors med eikeløv og sverd.

Skjomnes

Dette monumentet på **Bjørnfjell** er ett av seks minnesmerker reist av den norske hæren til minne om kampene i Narvikområdet 1940. Allierte styrker fra Frankrike, Polen, Storbritannia og Norge påførte her Nazi-Tyskland de første nederlagene i den andre verdenskrigen. For motstandskampen i Europa ble Narvik et symbol på alliert samhold og styrke.

Kamp om svensk malm

Kampen om svensk jernmalm var en av hovedgrunnene til at Norge ble trukket inn i den andre verdenskrigen i 1940. Det tyske angrepet på Narvik 9. april skulle sikre tyskerne kontroll med malmtransporten fra de svenske gruvene i Gällivare og Kiruna.

Bjørnfjell stasjon

I krigskaoset etter den tyske okkupasjonen av Narvik klarte om lag 200 norske soldater fra 1. bataljon av Nord-Trøndelag infanteriregiment 13 å ta seg ut av byen langs jernbanelinja. De forsøkte å sprengte Norddalsbrua 14. april og grupperte seg seinere ved Bjørnfjell stasjon som de holdt til 16. april, da den ble stormet av østerrikske bergjegere fra Gebirgsjägerregiment 139. Seks nordmenn falt, og mange ble alvorlig såret og sendt til sykehus i Kiruna. Den tyske øverstkommanderende, general Eduard Dietl, etablerte hovedkvarter på Bjørnfjell, og ledet fra begynnelsen av mai den tyske krigføringen fra dette hovedkvarteret.

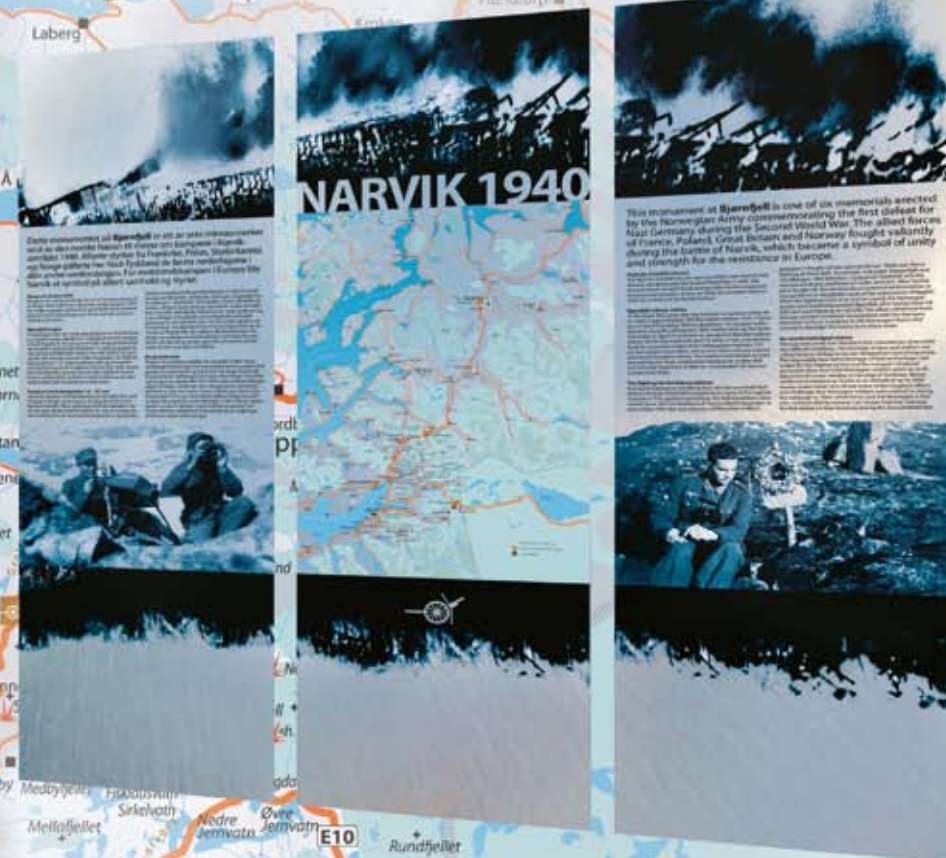
Kampene om Kubergplatået 14. - 22. mai

Tyskerne etablerte sine forsvarslinjer på Narvikfronten ved å bygge stillinger på mange av de høyeste fjellene der kampene pågikk. Dette gjaldt spesielt Kubergplatået. Her ble de tyske styrkene drevet tilbake 22. mai av soldater fra de to bataljonene av Troms infanteriregiment 16 og soldater fra kanontroppene i Bergartilleribataljon 3. Det var harde kamper på Neverfjell, Storebalak, Kuberg, Kopparfjell og Hundbergan - høyde 648. Alta bataljon inntok Lillebalak og erobret deretter tyske stillinger sørvest for nedre Jernvatn. Etter å ha blitt slått tilbake forskanset de tyske styrkene seg i nye stillinger i Haugfjellet, sør for Nygårdsvassdraget. Da kampene ble stanset 8. juni, var de norske styrkene på framrykning mot Bjørnfjell etter å ha tatt høyde 620, og var i kamp om høyde 698. Den allierte tilbaketrekningen fra Norge, og vedtaket om forhandlinger med tyskerne, kom derfor uventet på de norske styrkene som ønsket å drive tyskerne helt ut av disse områdene.

En ukronet seier

Krigen i disse fjellene pågikk i to måneder under svært vanskelige forhold. Dyp snø, lave temperaturer og sterk vind gjorde mangelen på ly og telt kritisk. De lange forsyningslinjene førte til matmangel og til store utfordringer for sanitet og transport av sårede. Mer enn 1500 norske soldater tilbragte opptil 50 døgn i vintervær over skoggrensen. Vinterkrig i fjellterreng opp mot tusen meters høyde, gjør disse krigshandlingene til en av de hardeste påkjenningene norske soldater ble utsatt for under felttoget i 1940. Allierte styrker og den norske 6. divisjon under ledelse av general Carl Gustav Fleischer påførte her Tyskland det første nederlaget under den andre verdenskrigen.

Bjørnfjell

Dette monumentet ved **Bjerkvik** er ett av seks minnesmerker reist av den norske hæren til minne om kampene i Narvikområdet 1940. Allierte styrker fra Frankrike, Polen, Storbritannia og Norge påførte her Nazi-Tyskland de første nederlagene i den andre verdenskrigen. For motstandskampen i Europa ble Narvik et symbol på alliert samhold og styrke.

Overfallet

Da en rekke marinefartøyer - i høy hastighet og i ly av mørke og uvær - seilte inn Ofotfjorden sent på natten 9. april 1940, visste man ikke om det var tyske eller britiske krigsskip. Det viste seg å være ti tyske jagere, som kort tid senere senket panserskipene Eidsvold og Norge på Narvik havn. I alt 282 nordmenn omkom. Deretter ble 2000 tyske bergjegere landsatt uten kamp i Narvik og Bjerkvik. Etter korte drøftinger med den tyske øverstkommanderende, general Eduard Dietl, overga den stedlige militære sjefen Narvik uten kamp.

Britiske motangrep

I to kraftige sjøslag 10. og 13. april kom britiske sjøstridskrefter til unnsetning og satte alle tyske krigsskip og forsyningsfartøyer ut av spill. De 2600 marinegastene som kom seg uskadde i land, ble satt opp i marinekompanier og sluttet seg til de tyske landstyrkene, som ble ledet av general Eduard Dietl - sjef for 3. Bergdivisjon.

Bjerkvik

Natt til 13. mai ble krigens første allierte, kombinerte landgangsoperasjon gjennomført i Bjerkvik. Britiske krigsskip innledet et voldsomt bombardement mot de tyske stillingene og mot husene i Bjerkvik, der man feilaktig antok at tyskerne oppholdt seg. Hele Bjerkvik sto i brann, de fleste hus ble ødelagt, og 16 sivile omkom. Deretter ble to bataljoner fra den franske fremmedlegionen landsatt, og Bjerkvik og Elvegårdsmoen ble gjenerobret. Styrker fra den franske alpejegerbrigaden angrep nordfra, og en bataljon fra den polske Podhale-brigaden kom vestfra. De tyske avdelingene som forsvarte Bjerkvikområdet, tilhørte først og fremst marinebataljon Kothe. Bjerkvik var kommandosenter for de tyske styrkene under første del av krigen på det nordlige avsnittet av Narvikfronten. Her lå Elvegårdsmoen, der store våpen- og utstyrsagre falt i hendene på tyskerne 9. april. Øst for Bjerkvik ligger Hartvikvatnet, der elleve tyske transportfly med bergartilleri om bord landet på isen 13. april, og aldri mer kom på vingene.

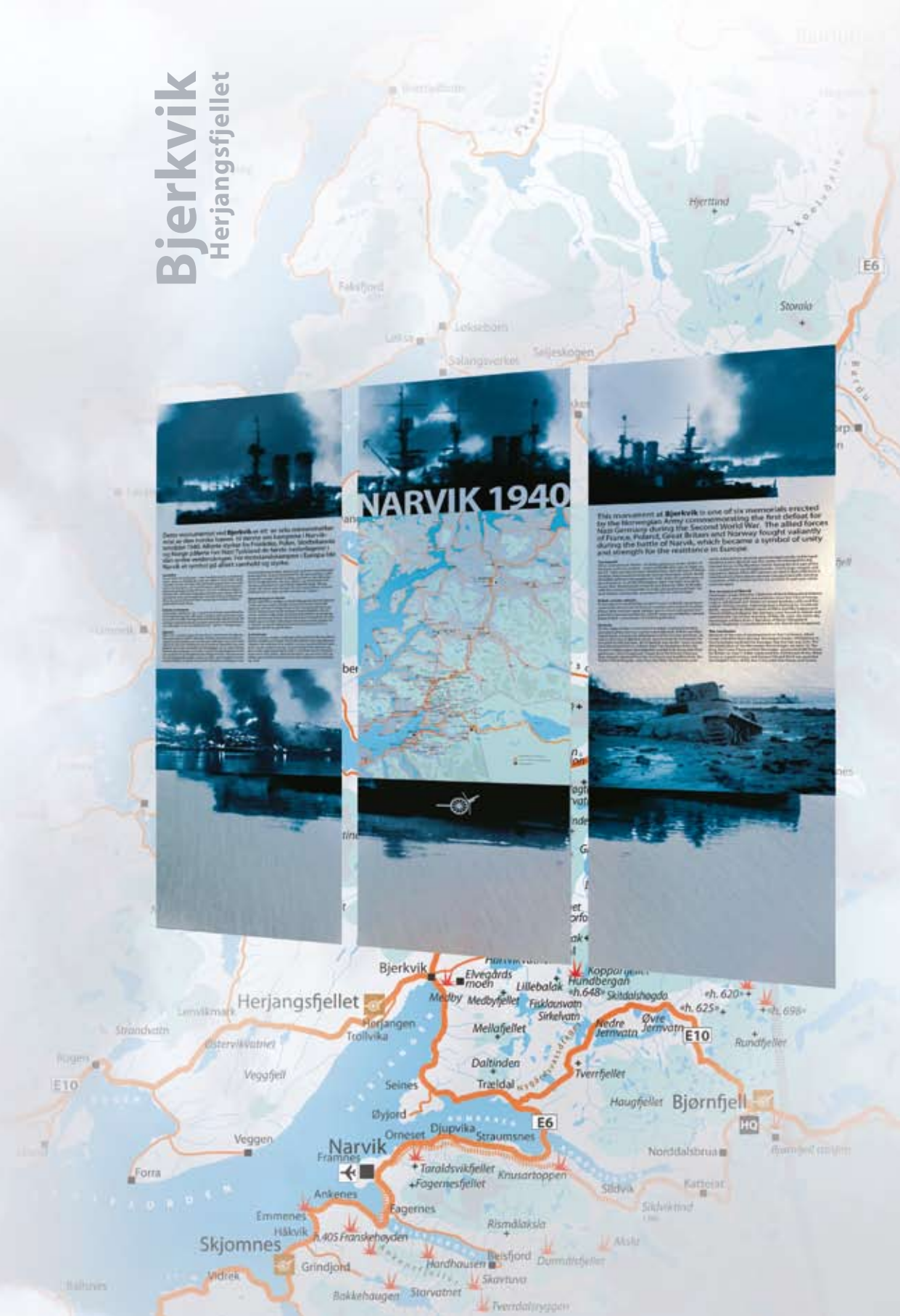
Gjenerobringen av Narvik

Norske styrker fra 2. bataljon av Nord-Hålogaland infanteriregiment 15 ble sammen med to bataljoner fra den franske fremmedlegionen satt over fra Øyjord og Seines i landgangsfartøyer og norske skøyter. Etter harde kamper i Taraldsvikfjellet, der de allierte soldatene fikk støtte fra britisk skipsartilleri og norske og franske kanoner på Øyjord, måtte tyskerne om morgenen 28. mai trekke seg ut av byen. Utpå dagen marsjerte norske soldater fra 2. bataljon av Nord-Hålogaland infanteriregiment 15 inn i bygatene. Narvik var gjenerobret.

Avslutningen

På grunn av den kritiske utviklingen på kontinentet ble de allierte styrkene trukket ut av Norge. De norske styrkene som ennå kjempet i fjellene, fikk melding om at striden var over, og demobiliseringen av de norske styrkene startet 10. juni. Kongen, kronprinsen og den norske regjering forlot Tromsø 7. juni med kurs for England. Hitler feiret den allierte tilbaketrekningen som en stor seier og tildelte general Eduard Dietl Jernkorsets ridderkors med eikeløv og sverd.

Bjerkvik Herjangsfjellet

Dette monumentet ved **Øse** er ett av seks minnesmerker reist av den norske hæren til minne om kampene i Narvik-området 1940. Allierte styrker fra Frankrike, Polen, Storbritannia og Norge påførte her Nazi-Tyskland de første nederlagene i den andre verdenskrigen. For motstandskampen i Europa ble Narvik et symbol på alliert samhold og styrke.

I fjellene rundt Øse var det harde kamper i 1940. Tyske tropper hadde tatt kontroll over den viktige jernbanen fra Sverige og bygd forsvarsstillinger i høyfjellet under framrykning nordover for å ta Bardufoss flyplass.

Gressdalen 1. – 7. mai

De to bataljonene fra Troms infanteriregiment 16 startet framrykningen gjennom Gressdalen med Bjerkvik som mål. Den tyske motstanden var sterk, og da de norske avdelingene fikk mitraljøseld mot seg fra Britatinden, stanset framrykningen på vestsiden av Gressvatnet. På østsiden av vatnet rykket de norske styrkene fram til sørenden av Gressdalen. Norske styrker - støttet av kanonild fra Bergartilleribataljon 3 - presset de tyske styrkene fra Gebirgsjägerregiment 139 ut av Gressdalen.

Leigasskaret 3. – 13. mai

De tyske styrkene hadde i stor grad kontroll over de norske framrykningsveiene, særlig gjennom Gressdalen. Kampene i dette strategisk viktige høyfjellsområdet var derfor harde, og ble ført under ekstreme værforhold med sterk vind og temperaturer ned mot -10 grader om nettene. De som deltok i kampene, var styrker fra 1. bataljon av Troms infanteriregiment 16, Alta bataljon og 1. bataljon av Sør-Trøndelag infanteriregiment 12. De fryktede skarpskytterne fra Troms infanteriregiment 16 markerte seg for første gang under disse kampene.

Labergdalen 1. – 7. mai

I Labergdalen samarbeidet norske styrker med allierte, franske soldater fra 6. Chasseur Alpin Battalion. Målet var å rydde dalen og Snaufjellet for tyske styrker og angripe stillingene på Gratangseidet i flanken. De tyske avdelingene satte seg kraftig til motverge, og området ble ikke tatt tilbake før 7. mai. Under kampene 1. mai var soldatene vitne til den tyske flybombingen av det rødekorsmerkede hospitalskipet Dronning Maud i Foldvik, der nitten mennesker ble drept.

Roasme/Gratangseidet 2. – 14. mai

Natt til 2. mai gikk franske alpejegere, Alta bataljon og 2. bataljon av Nord-Hålogaland infanteriregiment 15 til angrep sørover langs Gratangseidet og over fjellpartiet Roasme. I dette området hadde de tyske styrkene, som besto av østerrikske bergjegere, bygd sterke stillinger, og det ble en seig kamp før de trakk seg tilbake fra Vassdalfjellet, Ørnfjellet og Snaufjellene. Den endelige retretten hadde også sammenheng med den allierte landgangsaksjonen i Bjerkvik 13. mai. De franske fremmed legionærene som var gått i land, truet med å angripe de tyske styrkene i ryggen. Den franske generalen Antoine Béthouart var øverstkommanderende for de franske styrkene under felttoget, og for den polske Podhale-brigaden som sluttet seg til de franske styrkene på sørfronten.

Øse

Dette monumentet på **Lapphaugen** er ett av seks minnesmerker reist av den norske hæren til minne om kampene i Narvikområdet 1940. Allierte styrker fra Frankrike, Polen, Storbritannia og Norge påførte her Nazi-Tyskland de første nederlagene i den andre verdenskrigen. For motstandskampen i Europa ble Narvik et symbol på alliert samhold og styrke.

Etter det tyske angrepet på Narvik 9. april 1940, rykket tyske styrker nordover og ble stanset av norske styrker her ved Lapphaugen 13. april. Tyskerne kom aldri mer på offensiven på narvikfronten.

Gratangen turiststasjon 12. april

De tyske styrkene - østerrikske bergjegere fra Gebirgsjägerregiment 139 - rykket nordover fra Narvik langs riksvei 50 uten å møte motstand før 12. april. Ved Gratangen turiststasjon ble de stanset av et kompani fra 6. divisjons befalsskole. Etter å ha drevet tilbake de tyske fortroppene og satt turiststasjonen i brann, trakk kompaniet seg tilbake til Fossbakken, som ble oppmarsjrområde for 6. divisjon.

Lapphaugen 24. - 25. april

Den tyske framrykningen fortsatte hit til Lapphaugen. Den 24. april - med snøstorm mot seg - gikk 2. bataljon av Nord- Hålogaland infanteriregiment 15 til motangrep med støtte fra Bergartilleribataljon 3. Angrepet stoppet opp på grunn av værforhold som hindret all sikt, og gjorde effektiv bruk av bombekastere og automatvåpen umulig. Tyskerne trakk sin avdeling tilbake fra Lapphaugen. For en norsk avdeling i Gratangen fikk dette fatale følger.

Gratangen 24. - 25. april

Den tyske styrken som trakk seg tilbake fra Lapphaugen, angrep tidlig om morgenen 25. april sammen med andre tyske tropper 1. bataljon av Sør-Trøndelag infanteriregiment 12 som lå i nattkvarter i Gratangsdalen. Trønderne hadde uværnsnatten mellom 23. og 24. april tatt seg over Fjordbotneidet fra Lavangen for å avskjære tysk tilbaketrekning. Det overraskende tyske overfallet førte etter hard strid til 34 falne og om lag 70 sårede - det største tapet for de norske landstyrkene i en trefning under krigen i Norge. Under kampene ble norske sivile og soldater som var tatt til fange, tvunget til å gå foran den framrykkende tyske avdelingen. I løpet av de neste dagene trakk de tyske styrkene seg ut av Gratangsdalen. General Carl Gustav Fleischer General Fleischer som mobiliserte og organiserte den norske militære motstanden i nord, var den første generalen som påførte Nazi-Tyskland nederlag i den andre verdenskrigen.

Han er en av de offiserene som rager høyest i det norske forsvars historie. Etter hans død i Canada i 1942 skrev Nordahl Grieg dette diktet:

General Fleischer

*Hans aske er ennå hjemløs.
Hit er den brakt over hav.
Det kan bli lenge å vente,
før han finner en grav.*

*Men de som går først til angrep
langsmed en nordnorsk led
og kjemper blant Narviks snøfjell,
fører hans hjerte med.*

Nordahl Grieg, England sommeren 1943

Lapphaugen

Dette monumentet ved **Bardufoss** flyplass er ett av seks minnesmerker reist av den norske hæren til minne om kampene i Narvikområdet 1940. Allierte styrker fra Frankrike, Polen, Storbritannia og Norge påførte her Nazi-Tyskland de første nederlagene i den andre verdenskrigen. For motstandskampen i Europa ble Narvik et symbol på alliert samhold og styrke.

Det tyske angrepet på Norge 9. april 1940 gjorde Indre Troms til et svært sentralt område for den norske motstanden i nord. Bardufoss hadde strategisk betydning som flyplass nær Narvik. Setermoen var mobiliseringssted for Troms infanteriregiment 16, som kjempet mot tyskerne på Narvikfronten. Setermoen og Bardufoss var viktige mål for den tyske framrykningen nordover fra Bjerkvik langs riksvei 50. Konge og regjering hadde under siste del av krigshandlingene i 1940 tilhold og beskyttelse i denne delen av Norge som enda var fritt.

Bardufoss flyplass

Som operativ flyplass ble Bardufoss viktig for de norske og allierte styrkene under felttoget i 1940. Norske og britiske krigsfly fløy sine tokter fra Bardufoss over kamppområdene rundt Narvik. I de fem årene den tyske okkupasjonen varte, ble Bardufoss også sentral for tyskerne, særlig som base for bombetokter mot de allierte konvoiene i Nordishavet. Tyskerne bygde ut flyplassen med fast dekke og gjorde den til en av sine viktigste flybaser i nord så lenge krigen varte.

Bardufoss flyplass ble bombet av tyskerne i 1940 og av britene høsten 1944. Mange av de britiske flygerne som kjempet fra Bardufoss i mai- og junedagene 1940, mistet livet etter at de hadde landet på hangarskipet Glorious for tilbaketransport til England 8. juni. De tyske slagskipene Scharnhorst og Gneisenau dukket uventet opp og skjøt Glorious i senk. Av de om lag 1500 om bord overlevde bare 45.

Målselv og Bardu

Allerede 8. april 1940 beordret øverstkommanderende for styrkene i Nord-Norge, general Carl Gustav Fleischer, distriktskommandoen flyttet til Moen i Målselv. Få dager etter ble også kommandoen for 6. divisjon lagt hit. Tidlig om morgenen 9. april beordret han mobilisering av to bataljoner av Troms infanteriregiment 16 og Alta bataljon. Setermoen i Bardu var viktig som mobiliseringssted og utgangspunkt for flere av de norske avdelingene som rykket fram mot tyskerne.

Natt til 2. mai kom kong Haakon og kronprins Olav til Målselv og hadde et kort opphold på Trollhaugen ved Olsborg før de dro videre til Dybwad Holmboes hytte ved Langvatnet i Balsfjord. Her ble de fram til 7. juni, da de sammen med den norske regjeringen ble evakuert til England med krysseren Devonshire. Også statsminister Nygaardsvold med følge kom til Målselv samtidig med Kongen og Kronprinsen. Etter møter med kongen og divisjonskommandoen på Moen, tok statsministeren opphold i Øverbygd i Målselv fram til 14. mai. Hærens overkommando etablerte seg på Nordmo i Målselv 5. mai og ble der helt til felttogets slutt.

Bardufoss

